

lægger sig dermed (mod titelbladets løfte) i virkeligheden tæt op ad den traditionelle, let støvede, forskning på dette område.

Hvad vi har tilbage, er således ikke et banebrydende arbejde, men en oversigt over en række væsentlige temaer med såvel kilder som bibliografi i skønneste orden. En god lære- og håndbog, velegnet til undervisning, og hvis man vil ind i emnet.

Peter Ørsted

Øresunds strategiske rolle i et historisk perspektiv. Föredrag hållna vid symposium på Revingehed i Skåne och på Kastellet i København 3-7 juni 1996. Red.

JOHAN ENGSTRÖM og OLE L. FRANTZEN. Tøjhusmuseet, Rigsarkivet m.fl. 1998. 200 kr. 196 s. Ill.

Et er foredrag at holde, et andet afhandling at trykke. Den gamle sandhed fremtræder grelt i denne publikation. Fine, seriøse bidrag veksler med tynde, udokumenterede skitser. Fejlen er redaktionens. Man burde have kaldt sine tropper til orden, men har i stedet valgt at sætte kikkerten for det blinde øje. Læserne har fået tildelt rollen som Mutter Courage, der kan plyndre slagmarken for et værdifuldt synspunkt her, et brugbart argument der. Anmelderens alarmklokker begyndte allerede at ringe, da gespenstet den jyske hævej uformidlet gør sin entré, skarpt forfulgt af det groteske makkerpar Sjælland og Sjælland. En så frappant mangel på præcision i et værk, der smykker sig med et militært tilsnit, giver uægteligt bange anelser.

Den svenske redaktør brillerer ellers med et koncentreret blik på Øresunds geologi. Anders Ödman kolporterer lidt vidtløftigt en teori om stærkt vekslen-de vandstand i den ældre middelalder, men når han tager Saxos skildring af Olav den Helliges hemmelige våben, en flodbølge, alvorligt, må anmelderen ligesom bonden i folkevisen slå kors for sig, og Ödmans tolkning af slaget ved Fodevig kan bedst betegnes dristig. Frede P. Jensens sobre blik på de danske militær-strategiske overvejelser i 1500-tallet er en lise i sammenhængen, og min-sandten om ikke Jensen har gennemtruffet danske æ'er og ø'er i danske navne. Men den myte om den danske indkredsning af Sverige, som samme Jensen så overbevisende demonerede i dette tidsskrift i 1976, fremføres ganske uge-nert af Göran Larsson i et i øvrigt noteløst bidrag. Symptomatisk er litteraturen som i en skolestil betegnet kilder. Mere reflekteret er heldigvis Gunner Linds bidrag, der meget fornuftigt reducerer Øresundstoldens betydning i løbet af 1600-tallet, men Carlsbergfondet må snart donere Lind en stor pose komma'er. Ole L. Frantzen belyser kyndigt søforsvaret af København og artilleriets udvikling i 1700-tallet. Björn Gäfverts bidrag om Sverige under Napoléonskrigene er helt blottet for noter, åbenbart en svensk specialitet. Danmark har nu heller ikke så meget at prale af. Ole Feldbeks koncise analyse af Danmarks uøselige dilemma i samme tidsrum er naturligvis interessant, men tre små, knotne noter er for arrogant. Det klassiske spørgsmål, om Sundpassagen kunne beherskes med Krogens, senere Kronborgs kanoner, belyses dog udmærket i et (redaktionelt?) indskud. Hans Chr. Bjergs bidrag om Danmarks klemme mellem 1800-tallets stormagter synes trykt ubeset i panik. At heller ikke Tadeusz Panecis panegyriske bidrag om mellemkrigstidens Polen som flådemagt er forsynet med noter, er dog til at forstå. Erik Nordberg belyser grundigt den svenske strategi under og efter de to verdenskrige, og i de sidste bidrag vurderer Kjeld Hillingsø (fornavnet har anmelderen selv fundet i »Den blå Bog«. Det er måske en

militær hemmelighed?) og Kent Zetterberg efterkrigstiden i Sovjetunionens skygge. Man savner Norge – ordet forekommer så godt som slet ikke – men med alle sine mangler er bogen en absolut ikke uvæsentlig publikation.

Mikael Venge

LEIF GRANE: Kirken i den europæiske middelalder. Fra ca. 750-1500. København, Gads Forlag 1999. 267 sider. Hæftet. Kr. 248, inkl. moms. ISBN 87-12-03393-6.

Det er en begivenhed af rang, at det danske bogmarked beriges med en højt-kvalificeret lærebog i europæisk kirkehistorie. Kirkehistorisk forskning og formidling har haft en tendens til at opprioritere reformationstiden. Det er på den baggrund forbløffende i Leif Granes fremstilling at kunne konstatere, at bogen ikke munder ud i betragtninger over reformationens nødvendighed. Epoken, det lange, mangefacetterede tidsrum, som humanisterne sammenfattede under navnet »middelalderen«, står frem i sin egen ret, opdelt i de perioder, som repræsenterer hver sin egen kulturtype.

Grane bruger de ti første sider til at begrunde, hvorfor den middelalder, hvis kirkes historie han vil følge, begynder ca. 750. Det er spændende og klargørende læsning. Hvad kirke er, står dog ingen steder. Læseren skal ikke forvente en teologisk definition af »kirke« som genstand for kirkehistorisk forskning. Og dog møder vi kirken på hver side. Den er implicit i hele den lange sammenhæng, hvis ydre data danner en kontinuerlig fortælling af tilsyneladende verdslig – organisatorisk, institutionel – karakter.

Der, hvor kirken eksplicit får mund og mæle, sker det gennem dens tænkere, filosoffer og teologer. Igen og igen standser Grane op og indfletter nogle sætninger som karakteriserer de personer, han vil lade fremtræde i relief. Rabanus Maurus bliver direkte citeret, Radbert »hævdede, at der ved fremsigelsen af konsekrationsordene skete et usynligt under, hvorved brød og vin forandredes til Kristi legeme og blod«, Gottschalk »lærte en skarp prædestinationslære, som lod frelse og fortabelse være helt afhængige af Guds suveræne beslutning«, og Johannes Scotus Eriugena æres for at have formidlet Pseudo-Dionysios Areopagita til Vesterlandet, uagtet Johannes Saracenus' 1100-talsoversættelse blev den Dionysius-tekst, som blev læst i senmiddelalderen.

Fra klostergrundlæggelserne fra og med Cluny ledes vi over til reformpavedømmet, hvor Humbert i sin tordnen mod lægmandsindflydelse på kirkelige stillingsbesættelser »er båret af et gennemarbejdet helhedssyn« på kirken og embedet.

Nedtoningen af investiturstriden er ikke til skade for selve problemet. Lidt betænkeligt er det dog, når Grane gør den til »den første offentlige debat om samfundsspørgsmål, ja, overhovedet den første internationale ideologiske debat i middelalderen«. Af sådanne formuleringer kan man ikke se, at den også var en mangeårig krigstilstand, som berørte kirke og samfund i hele Europa, i lige så høj grad som den var en ideologisk debat. Modsat forholder Grane sig »verdsligt« til korstogene, uden at tage højde for den udvikling af synet på *bellum justum*, som togterne førte til – den retfærdige krig, den hellige krig – endsige da for en sammenligning med islams *jihad*. Efter kirkeret og pavemagt – hvis opgave ses som kirkens ansigt udadtil i forhold til Europas verdslige magthavere, mindre som »kirkelig regeringsmyndighed« – danner Granes karakteristik af